

De subjectieve vergelijking van misdrijven

Een kwantitatieve benadering

Dr. J. A. Michon

en

J. J. Michon jr., jur. cand.

5 januari 1970

Revisie: 13 september 2008

Deze tekst is een ‘heruitgave’ van een niet eerder gepubliceerde studie over de ‘waardering’ van misdrijven door juristen, hen die het willen worden, reclasseringsambtenaren en leken. Deze studie werd verricht in de periode 1966-1968, deels als stageonderzoek van de tweede auteur en deels als episode in een inmiddels—we noteren thans 2008— vijftigjarige belangstelling van de eerste auteur voor de wijze waarop oordelen over aard en ernst van misdrijven tot stand komen.

Van dit rapport—dat veertig jaar geleden tot stand kwam als een intern onderzoeksverslag bij het Instituut voor Zintuigfysiologie RVO-TNO in Soesterberg en het Criminologisch Instituut der Rijksuniversiteit Utrecht—zijn naar zich laat aanzien buitengewoon weinig exemplaren bewaard gebleven. De hier voorliggende reconstructie verschilt van het origineel slechts in opmaak (paginering en de vormgeving van detabellen en figuren) en redactionele correcties.

Op enkele punten zijn bovendien tekstuele wijzigingen aangebracht als daarmee de begrijpelijkheid van de uitleg gediend werd. De gegevens, de bewerkingsmethoden en de discussie van de resultaten zijn niet gewijzigd. Hiermee is beoogd het historisch karakter als een van de vroegste uitingen van kwantitatief criminologisch onderzoek in Nederland te behouden.

Samenvatting

Deze studie behelst een multidimensionale analyse van de beoordelingscategorieën die verschillende groepen proefpersonen hanteren bij het beoordelen van misdrijven. Hiertoe werden groepen van 12 proefpersonen, Rechters, Reclasseringsambtenaren, Studenten Strafrecht en Leken vergeleken ten aanzien van de wijze waarop zij een 12-tal omschrijvingen van misdrijven onderling evalueerden in een triadisch schaalexperiment. De resultaten werden op verschillende manieren geanalyseerd. Hieruit komt een drietal beoordelingsdimensies naar voren, die door alle groepen proefpersonen gehanteerd worden: *materieel-ideëel*, existentieel *centraal-perifeer*, en *habituëel-incidenteel* (of *voorbedacht-impulsief*). Daarnaast is er duidelijk een typologische ordening aanwezig, met als hoofdtypen vermogensdelicten, lichte, niet traumatische agressie en de zware agressieve, culpose delicten. De relaties met enkele andere studies en met recidivepatronen worden besproken, evenals enkele praktische implicaties van het onderzoek.

Summary

In this study a multidimensional analysis is presented, of the judgment categories employed by various groups of subjects when they compare criminal offences. Four groups of 12 subjects each, judges, probation officers, graduate students of criminal law, and lay people were used. They evaluated 12 descriptions of miscellaneous offences by triadic comparison. The results were analysed in several ways. Three dimensions of judgment emerged from the results of all four groups: offences were evaluated in terms of *material-ideal*, *existentially central-peripheral*, and *habitual-incident* (or *premeditated-impulsive*). Secondly, there is a clear typology with, offences against property, offences against public order and personal rights, and traumatically aggressive offences as its main types. The connections with some other studies and with patterns of recidivism are discussed, and also some practical implications suggested by the findings.

<u>Inhoud</u>	Blz.
1 . Inleiding	1
1.1. Overeenkomst en afstand tussen misdrijven	2
1.2. Overeenkomst en classificatie van misdrijven	3
1.3. Het onderzoek	4
2 . Procedure	6
2.1. De beoordelingstaak	6
2.2. Proefpersonen	7
2.3. Scoring	7
2.4. Berekeningen	7
3 . Resultaten	8
3.1. De gegevens	8
3.2. De beoordelingsdimensies	8
3.3. Clusteranalyse	12
4 . Discussie	14
4.1. Vergelijking met andere schaalonderzoeken	15
4.2. Verband met recidivepatronen	16
4.3. Besluit	20
Samenvatting - Summary	22
Literatuur	23
Appendix	24

De subjectieve vergelijking van misdrijven

Een kwantitatieve benadering

John A. Michon en Jaap J. Michon¹

1. Inleiding

Mensen worden dikwijls geconfronteerd met de taak dingen of begrippen te rangschikken in volgorde van bijvoorbeeld grootte, zwaarte, of waarde. Het nemen van goede beslissingen hangt in belangrijke mate af van het vermogen situaties waaraan vele ‘kanten’ zitten te ordenen in een simpele reeks van meest naar minst gepast, winstgevend of rechtvaardig.

Ook de rechter ziet zich gesteld voor de taak onvergelijkbare grootheden te vergelijken, en zijn oordeel uit te drukken in een schatting van de ernst van een bepaald delict—in relatie tot andere delicten—meestal in de vorm van een vrijheidsstraf of een boete.

Het is mogelijk een beoordelingsschaal te construeren die de zwaarte van delicten in getallen uitdrukt. Deze getallen geven de subjectief ervaren zwaarte van een misdrijfcategorie aan, in vergelijking met andere categorieën delicten. Ook wel wordt de beoordeelde zwaarte vergeleken met de maximale straf die op een delict gesteld is, of met de gemiddelde zwaarte van de in een bepaalde periode gewezen vonnissen (Thurstone, 1927; Ekman, 1962; Sellin & Wolfgang, 1964; Michon, 1965). Zoals gezegd is de beoordeling van een delict een moeilijke taak, omdat van beoordelaars verlangd wordt dat zij een aantal aspecten verwaarlozen of op zijn best samenpersen in één dimensie: zwaarte. Het is dan ook niet zo heel vreemd dat de

¹ De auteurs gevoelen de behoefte de vele personen die op een of andere wijze hebben bijgedragen tot het tot stand komen van deze studie hun dank te betuigen. Deze dank geldt mr. L. Hollander, voorzitter, en mr. D. van Zeben, secretaris van de Sectie Raadsheren en Rechters van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, en de presidenten van de Arrondissementsrechtbanken, door wier bemiddeling de zeer gewaardeerde medewerking van 14 voorzitters van strafkamers aan ons onderzoek verkregen werd. Om analoge redenen gaat onze dank uit naar drs. J. Borsten, hoofd van de Reclasseringsraad te Utrecht, en de reclasseringsambtenaren die als proefpersoon hun medewerking verleenden. Ook de overige proefpersonen danken wij voor hun belangeloze deelneming. Het Criminologisch Instituut van de Rijksuniversiteit Utrecht verleende bijstand terzake van de voor het onderzoek gemaakte onkosten, en verschafte, in de personen van prof. dr. G. Th. Kempe, prof. mr. W. M. E. Noach, prof. dr. R. Rijksen en mevr. M. D. Pieterse-Brendel, raad op diverse criminologische en technische punten. Het Instituut voor Zintuigfysiologie RVO-TNO stelde computerfaciliteiten beschikbaar. Tevens gaat onze dank uit naar mw. drs. M. M. van Beek, voor de hulp bij het scoren en tabelleren van de resultaten, en naar drs. C. Truysens, die een deel van de computerverwerking van de data voor zijn rekening nam.

beoordelingsschalen die in de loop der tijden ontwikkeld zijn door verschillende onderzoekers, onveranderlijk tekortkomingen hebben die er op wijzen dat de beoordelaars *toch* gebruik maken van meer dan één dimensie: behalve zwaarte spelen—onuitgesproken en onbedoeld—nog andere aspecten een rol in de beoordelingen (Keats, 1964; Michon, 1965).

In zijn schaalonderzoek naar de beoordeling van de zwaarte van delicten vond Thurstone dat bij directe vergelijking *verkrachting* altijd lichter geoordeeld werd dan *moord*, terwijl deze volgorde omgekeerd was in de schaal waarin rekening was gehouden met de beoordeling van *moord* ten opzichte van andere misdrijven en van *verkrachting* ten opzichte van andere misdrijven (Thurstone, 1927; Keats, 1964; Coombs, 1965). Verder vermeldde Michon (1960) enkele misdrijven—dierenmishandeling en kindermoord—die sterk afweken van de algemene lijn van beoordelingen. De veronderstelling dat subjectieve beoordelingen onderling samenhangen, valt met zulke afwijkingen slechts dan te rijmen als men uitgaat van een meervoudige, meerdimensionale, beoordelingsbasis (Figuur 1).

In de afgelopen jaren zijn enkele methoden ontwikkeld waarmee dergelijke meerdimensionale beoordelingscriteria kunnen worden geanalyseerd, de zogenaamde multidimensionale schaalanalyse. Dit artikel beschrijft een onderzoek naar de mate van overeenkomst tussen diverse categorieën misdrijven, waarbij van deze analysemethoden gebruik gemaakt is. Het ligt niet in de bedoeling in de tekst de details van de uitgevoerde analyse weer te geven; men kan deze vinden in een afzonderlijke Appendix aan het eind van dit artikel.

1.1. Overeenkomst en afstand tussen misdrijven

Multidimensionale schaalconstructie steunt op het concept van ‘psychologische afstand’. De psychologische afstand tussen twee misdrijven is kleiner naarmate de overeenkomst tussen die misdrijven sterker wordt geoordeeld. Is deze overeenkomst volkomen, dan is de onderlinge afstand per definitie nul.

Wanneer men proefpersonen de mate van overeenkomst tussen een groter aantal misdrijven laat beoordelen, kan men trachten een meetkundige configuratie te construeren waarin de misdrijven als punten zijn gerepresenteerd, op zodanige afstand van elkaar gelegen dat de onderlinge afstanden tussen de misdrijven correct zijn weergegeven. Het aantal dimensies dat men nodig heeft om de afstanden tussen N misdrijven correct weer te geven bedraagt op zijn hoogst $N - 1$ (twee punten bepalen immers een rechte lijn, drie punten een plat vlak, enz.). Het is echter mogelijk met een geringer aantal dimensies te volstaan, indien de beoordelingen gebaseerd zijn op een kleiner aantal criteria, met andere woorden als niet elk paar misdrijven los van enig verband met de andere wordt beoordeeld. Als het mogelijk zou zijn alle

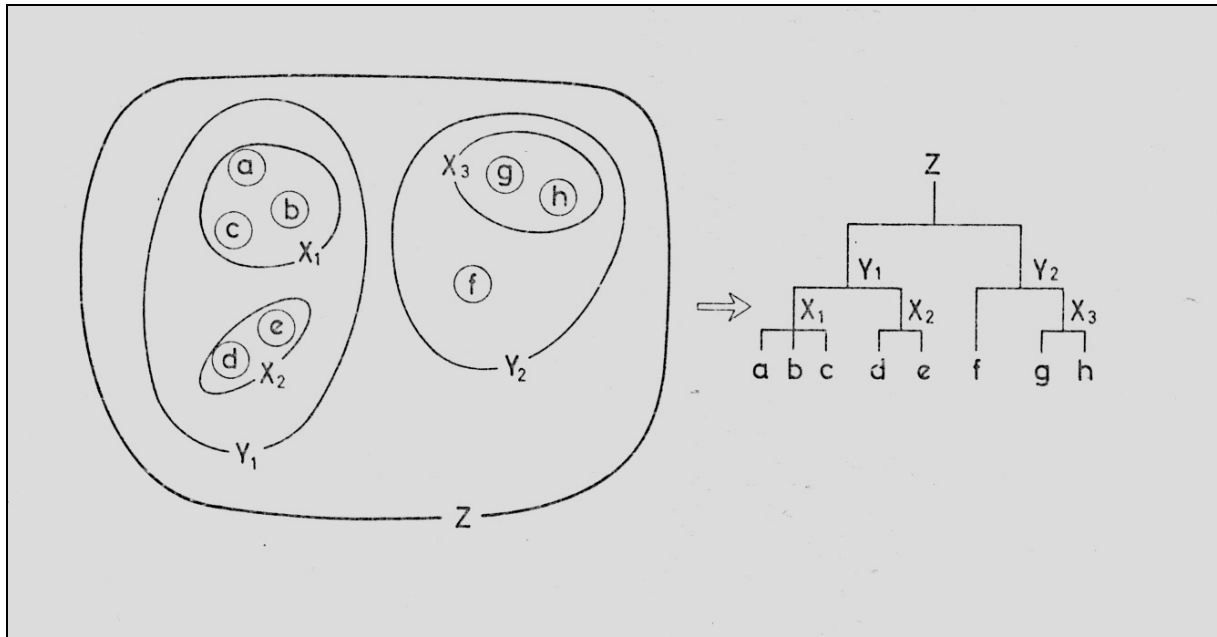
misdrijven te ordenen volgens één criterium—bijv. in volgorde van zwaarte—dan zou het resultaat een eendimensionale ruimte, een rechte lijn, zijn. We zagen echter al dat die oplossing de feiten geweld aandoet.

De techniek die in ons onderzoek gebruikt is om de beoordeelde mate van overeenkomst inzichtelijk weer te geven, werd kort geleden ontwikkeld door Kruskal (1964a; 1964b). Met deze methode verkrijgt men een optimale configuratie, een zogenaamd afstandenmodel, waarin de mate van overeenkomst tussen elk paar misdrijven zo goed mogelijk wordt weergegeven. Op statistische gronden wordt bepaald in hoeverre feitelijke onderzoeksresultaten van deze rangorde mogen afwijken (Wagenaar & Padmos, 1968). De afwijking wordt uitgedrukt in een stresspercentage. De grootte van het stresspercentage geeft een indicatie hoeveel dimensies benodigd zijn om het beoordelingsproces adequaat te beschrijven, waarbij elke dimensie één van de aspecten vertegenwoordigt die tot de beoordeling bijgedragen hebben.

1.2. Overeenkomst en classificatie van misdrijven

Het is aannemelijk dat sommige misdrijven op elkaar lijken ten aanzien van alle gebruikte beoordelingsdimensies. Deze sterk verwante misdrijven bevinden zich dus in het afstandenmodel op geringe afstand van elkaar. Een dergelijke groep van twee of meer dicht bij elkaar gelegen misdrijven noemen we een *cluster* (kern). Men kan nu nagaan welke misdrijven tezamen clusters vormen, en verder of er clusters zijn die tezamen een cluster van hogere orde vormen. Deze procedure kan men voortzetten tot alle misdrijven in één grote supercluster zijn opgenomen. De procedure is grafisch voorgesteld in Figuur 1. Men kan de aldus verkregen ordening ook weergeven door een ‘stamboom’ zoals Figuur 1 laat zien. Deze voorstelling is toepasbaar op elke willekeurige hiërarchisch geordende structuur in de natuur of de samenleving: de punten in Figuur 1 stellen bijvoorbeeld dorpen voor, de ringen X gemeenten, Y provincies, en Z het land. Er zijn verschillende technieken ontwikkeld om uit beoordelingsgegevens de hiërarchische ordening af te leiden. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een hiërarchische clusteranalyse, ontwikkeld door Johnson (1967).

Terwijl een dimensieanalyse aangeeft welke *criteria* bij de vergelijking een rol spelen, verschaft een clusteranalyse inzicht in de *typologie* van misdrijven. Een specifiek voorbeeld van een afstandenmodel biedt de weergave van kleuren in tint, kleurigheid (chroma) en verzadiging (Torgerson, 1957). De indeling van het dierenrijk in orden, klassen, families en soorten is daarentegen een voorbeeld van een typisch hiërarchisch patroon, zoals dat uit een clusteranalyse resulteert (Michon, 1969; Sokal en Sneath, 1963).

Figuur 1. Hiërarchische clusters van punten (a-h), en hun ‘stamboomrepresentatie’.

1.3. Het onderzoek

Met behulp van de beide hierboven genoemde methoden is de beoordeling van misdrijven door een viertal groepen proefpersonen onderzocht. Daarbij ging het ons er dus om te onderzoeken welke *criteria* en welke *classificatieprincipes* een rol spelen bij het vergelijken van verschillende misdrijven.

In de criminologie wordt steeds dringender de vraag gesteld naar steekhoudende classificatieprincipes, die zowel voor de juridisch geschoolde als voor de ‘law abiding citizen’ betekenis hebben, en die daardoor zouden kunnen bijdragen tot een verheldering in de rechtspraak. In deze zin stelt bijvoorbeeld Enschedé, in zijn preadvies aan de Raad van Europa met betrekking tot de criminele ‘middenklassen’:

“Lack of empirical information can have disastrous results in this sphere. But it is difficult to know where to begin, since there is a great disparity in kind and seriousness in this group, which is too big, as a whole, to lend itself for uniform treatment. The group might be broken up in parts according to a certain typology. It might be feasible to compose a list of types of offences, each type connoting a number of actual offences that according to general opinion of in- and outsiders belong together, even if they belong to different legal categories (e.g. shoplifting, housebreaking in schools and factories, instalment-frauds, assault and battery in pubs), the whole list of such types covering, say, 30 - 60% of a year’s criminal practice. Criminology, cooperating with law, might then work out for such types, one after the other, general outlines for rational criminal policy. Along these lines the *traditional* criteria of justice and equality in investigation, sentencing,

execution etc. might, step by step, be replaced by a set of *rational* criteria steadily growing, with the advance of the research work, into a rational steering system.” (Enschedé, 1969).

Omdat de werking van een ‘collectief bewustzijn’ (Durkheim) bij de beoordeling van misdrijven door insiders en outsiders, ten aanzien van ons probleem niet bij voorbaat vast stond, hebben we—naar analogie van Sellin en Wolfgang (1964, p. 249)—een viertal groepen proefpersonen vergeleken. Groepen, die in zeer verschillende hoedanigheid met het beoordelen van misdrijven te maken hebben, te weten, rechters, reclasseringsambtenaren, kandidaat-studenten met hoofdvak strafrecht, en leken.

Verschillende vragen waren de aanleiding voor de keuze van deze vier groepen. Afgezien van de uiteindelijke vraag of er enig verschil tussen de groepen aangetoond kan worden, kan men zich in detail onder meer afvragen of rechters zich in hun beoordelingen onderscheiden van reclasseringsambtenaren—waar de laatsten natuurlijk in een duidelijk andere positie staan ten opzichte van de delinquent dan de eerstgenoemden. Onderscheidt zich de rechter van de leek? En is de student al op weg zich de inzichten van de magistratuur eigen te maken?

Bij deze vragen dient men wederom te onderscheiden tussen de beoordelingsdimensies, en de classificatie van misdrijven in typen. Zo kan men zich afvragen of de rechter niet meer, en andere, dimensies in zijn beoordeling betreft dan de leek. Wenselijk lijkt zoiets niet zonder meer, omdat de rechter uiteindelijk geacht wordt de maatschappij te vertegenwoordigen—een maatschappij die grotendeels door de leken gevormd wordt. Ook kan men zich afvragen of bijvoorbeeld de reclasseringsambtenaar misdrijven niet anders zal categoriseren dan de rechter, mogelijk omdat het schuldaspect door hem anders gewaardeerd zou kunnen worden. Vragen als deze vormen de aanleiding tot deze studie, waarin de subjectieve beoordeling van misdrijven met kwantitatieve analysetechnieken is onderzocht.

2. Procedure

2.1. De beoordelingstaak

Een twaalfdelig delicten, omschreven als in Tabel 1, werd onderling vergeleken op hun mate van overeenkomst met behulp van de methode der triadische vergelijking. Hierbij moesten proefpersonen van elke mogelijke combinatie van drie misdrijven aangeven welke twee van de drie zij het meest vonden overeenkomen, en welk tweetal het minst. Elke triade bestond uit drie van de omschrijvingen uit Tabel 1, in een willekeurige volgorde onder elkaar getypt, en respectievelijk aangeduid met de letters a, b, en c. De 220 verschillende triaden die uit twaalf

elementen gevormd kunnen worden werden aselekt gegroepeerd in vier boekjes (blokken) van 55 triaden ieder. Iedere proefpersoon kreeg twee blokken, in totaal dus 110 triaden, te beoordelen. Alle 6 mogelijke combinaties van twee blokken werden gepresenteerd: van elke groep van 12 proefpersonen kregen steeds twee dezelfde combinatie.

Tabel 1. Delictsomschrijvingen, gebruikt bij Rechters, Reclaseringsambtenaren, Studenten Strafrecht en Leken.

1. Dader dwingt vrouw vleselijke gemeenschap met hem te hebben; de vrouw moet medisch worden behandeld, zonder in een ziekenhuis opgenomen te worden (Z).
2. Dader koopt, onder een valse naam, voor f 10.000 aan juwelen (Vo).
3. Dader koopt een antieke klok, waarvan hem bekend is dat deze gestolen is (Vh).
4. Dader heeft, door in een bocht met zijn auto een andere auto in te halen, een hem tegemoet komende fietser doodgereden (Tds).
5. Dader steekt, tijdens een vechtpartij, zijn tegenstander neer, het slachtoffer moet in een ziekenhuis worden opgenomen (Ap).
6. Dader verschafft zich, door een ruit te breken, toegang tot een huis en neemt daar een kistje met f 1.000 weg (Vds).
7. Dader snijdt de banden van een aantal, tegen zijn huis staande, fietsen kapot (Az).
8. Dader rijdt, na op een receptie ca. 7 glazen sherry gedronken te hebben, naar huis (Toi).
9. Dader weigert door te lopen na herhaald bevel van een daartoe bevoegd ambtenaar (Ar).
10. Dader, op bezoek bij zijn ex-vrouw, weigert haar huis te verlaten nadat zij hem hierom heeft verzocht (Ah).
11. Dader rijdt weg in een auto, zonder toestemming van de eigenaar en laat deze na enkele kilometers langs de weg achter (Tjr).
12. Dader scheldt zijn buurvrouw, wier hond tegen zijn pui z'n behoefte doet, uit voor teringlijdstster en vuil kreng (Avp).

De proefpersoon kreeg de opdracht elke triade te lezen en vervolgens aan te geven welke twee delictsomschrijvingen hij het meest en welke twee hij het minst met elkaar vond overeenstemmen. Dit geschiedde aan de hand van een antwoordformulier. Achter de met de triaden in elk blok corresponderende nummers 1 tot 55 waren de letterparen ab, ac, en bc geplaatst. De proefpersoon omcirkelde het volgens hem meest overeenstemmende paar, en streepte het minst overeenkomende paar door. Tijdens het experiment mocht de proefpersoon niet terugbladeren in zijn boekje met omschrijvingen, teneinde de onafhankelijkheid van de beoordelingen zo groot mogelijk te maken.

Tussen de twee blokken beoordelingen werd een korte pauze ingelast. Op elk formulier vulde de proefpersoon geslacht, leeftijd, beroep, vooropleiding en kerkelijke gezindte in. De gehele zitting nam gemiddeld 90 minuten in beslag. Sommige proefpersonen namen in groepjes van maximaal 4 personen deel aan het experiment.

2.2. Proefpersonen

Vier groepen proefpersonen namen deel, te weten,

1. Twaalf voorzitters van de strafkamers der Arrondissementsrechtbanken, allen van het mannelijk geslacht. Deze groep wordt voortaan aangeduid als R. De gemiddelde leeftijd van deze groep bedroeg 54 jaar en 9 maanden, terwijl de oudste proefpersoon 67 jaar was en de jongste 43 jaar.
2. Twaalf reclasseringsambtenaren (A), werkzaam bij reclasseringsverenigingen in Utrecht en elders in het land. Deze groep omvatte zowel vrouwelijke als mannelijke proefpersonen. Hun gemiddelde leeftijd bedroeg 39 jaar en 11 maanden; de oudste was 58 jaar, de jongste 30 jaar.
3. Twaalf studenten met hoofdvak strafrecht, allen leden van het Strafrechtelijk-Criminologisch Dispuut I te Utrecht (S). Ook deze groep bestond uit vrouwelijke en mannelijke proefpersonen. Hun gemiddelde leeftijd was 23 jaar en 8 maanden. De oudste was 27 jaar, de jongste 22 jaar.
4. Twaalf leken (L), medewerkers van het Instituut voor Zintuigfysiologie RVO-TNO, allen mannelijk, met een gemiddelde leeftijd van 28 jaar en 10 maanden. De oudste was 50 jaar, de jongste 19 jaar.

2.3. Scoring

Op grond van de beoordelingen zoals deze door de proefpersonen op de antwoordformulieren waren vastgelegd, werden overeenstemmingsscores berekend, door elke beoordeling 'meest overeenstemmend' 2 punten toe te kennen, en elke beoordeling 'minst overeenstemmend' 0 punten, terwijl het derde, 'neutrale' paar in elke triade 1 punt kreeg. Deze scores die dus de rangorde van overeenstemming in elke triade aangeven, werden samengevat in individuele 'nabijheidsmatrices', waarin de totalen van de door elk paar delictomschrijvingen vergaarde punten weergegeven zijn. Vervolgens werden de gecombineerde nabijheidsmatrices voor elke groep proefpersonen berekend, door de afzonderlijke matrices op te tellen.

2.4. Berekeningen

De gebruikte analysetechnieken maakten het gebruik van computerfaciliteiten noodzakelijk. Voor de meeste berekeningen werd gebruik gemaakt van de PDP-7 computer van het Instituut voor Zintuigfysiologie RVO-TNO en van de door Ir. L. C. W. Pols voor deze

computer ontwikkelde programma's. De canonische matching van de verkregen Kruskal-configuraties werd uitgevoerd met een door J. de Leeuwe geschreven programma volgens de door Van de Geer (1968) aangegeven methode, op de IBM 360/50 van de Rijksuniversiteit te Leiden. De resultaten van de fasen in de bewerking zijn samengevat in de Appendix.

3. Resultaten

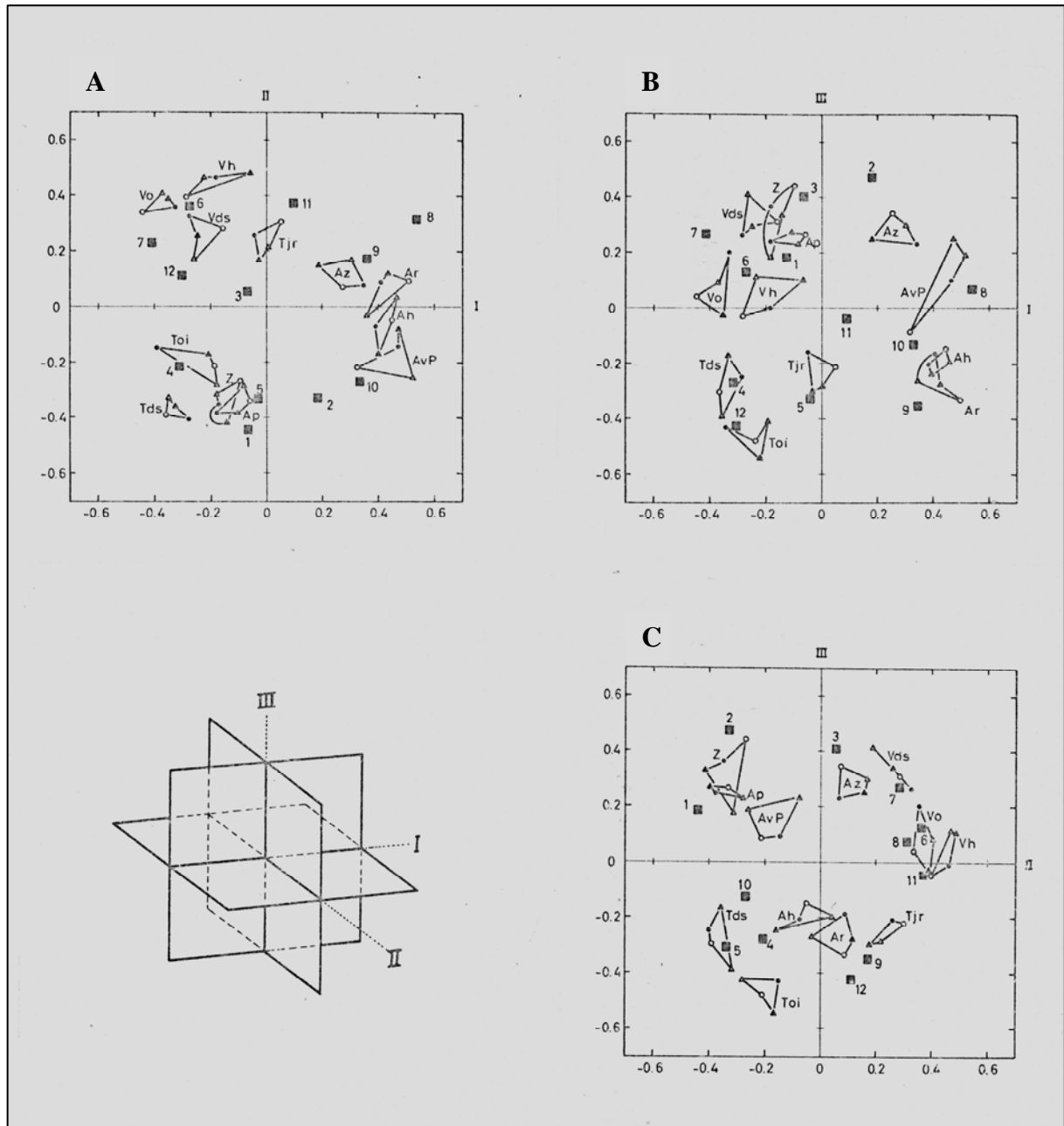
3.1. De gegevens

Van elke groep proefpersonen werden de beoordelingsscores voor elk paar misdrijven opgeteld. De maximale score bedraagt op deze wijze 120, waarmee de grootst mogelijke overeenkomst is aangeduid. De score 0 geeft de kleinst mogelijke overeenkomst aan, ofwel de grootst mogelijke afstand. De matrices waarin de score voor ieder paar misdrijven is aangegeven, zijn compleet weergegeven in Tabel A2 van de Appendix. Deze gegevens in deze tabel zijn het uitgangspunt geweest voor onze verdere analyses.

3.2. De beoordelingsdimensies

De data van Tabel A2 zijn onderworpen aan een multidimensionale analyse volgens de door Kruskal (1964a, 1964b) ontwikkelde methode. Hieruit volgde voor elke groep proefpersonen een driedimensionale oplossing als meest adequate. De oorspronkelijke oplossingen (zie Appendix Tabel A3) hadden echter verschillende 'afmetingen', waardoor de afstanden in de verschillende ruimten niet zonder meer vergelijkbaar waren. Tevens hadden de ruimten verschillende oriëntaties ten opzichte van elkaar waardoor het nodig was de assenstelsels naar een meer inzichtelijke stand te draaien. Door normering en rotatie werd bereikt dat de resultaten van de vier groepen direct met elkaar vergelijkbaar werden, en de dimensies geïnterpreteerd konden worden in termen van beoordelingsaspecten. Dit laatste geschiedde op grond van eerder door Michon en Michon (1968) gevonden dimensies, verkregen uit een voorexperiment met 12 proefpersonen. Deze vroeger gevonden configuratie werd nog enigszins gedraaid ten opzichte van het oorspronkelijke I-II vlak, waardoor een beter interpreteerbaar geheel werd verkregen (zie Tabel A4).

Uitgaande van de resultaten van de oorspronkelijke configuraties (aangeduid met D) (Tabel A3) werd eerst een schaalnormalisatie toegepast, zodat alle dimensies gelijke schaalgrootte vertoonden (matrices Λ). De aldus verkregen productmatrices werden vervolgens geroteerd naar optimale matching (rotatiematrices R) volgens de methode beschreven door Van de Geer (1968), zodat de schaalwaarden in alle dimensies maximaal correleerden. Tenslotte werden de vier ruimtes gemeenschappelijk gedraaid naar een optimale

Figuur 2. Projecties van de beoordelingsafstanden tussen misdrijven op vlakken door de assen I-II (A), I-III(B) en II-III (C). Punten die in elk van de drie diagrammen dicht bij elkaar liggen, bevinden zich in het ruimtelijk model ook op korte afstand van elkaar. De punten voor Rechters (○), Reclasseringsambtenaren (●), Studenten Strafrecht (▲) en Leken (△) zijn onderling verbonden, waardoor de sterke overeenkomst tussen de beoordelingen duidelijk wordt. De lettercode komt overeen met die van Tabel 1. De genummerde punten (■) geven de posities van de misdrijven uit de voorstudie van Michon en Michon (1968) aan. Dit betreft: 1-verkrachting; 2-ontucht; 3-verkopen van hasjiesj; 4-dood door schuld; 5-zware mishandeling; 6-diefstal; 7-verduistering; 8-belediging bevriend staatshoofd; 9-wederspanning; 10-huisvredebreuk; 11-poging tot omkoping; 12-diefstal van knipperlicht.

aanpassing met de eerder genoemde gegevens (Tabel A3), via een transformatie X . Deze laatste werd grafisch bepaald. De misdrijven in de twee experimenten waren namelijk maar gedeeltelijk dezelfde, waardoor de resultaten niet rechtstreeks numeriek vergelijkbaar waren. Samengevat zijn de volgende transformaties op de data uitgevoerd:

$$C_i = X \circ (R_i \circ (\Lambda_i \circ D_i))$$

waarbij i een aanduiding is voor de groepen proefpersonen ($i = 1, \dots, 4$). De resultaten, voor iedere groep i , van deze reeks transformaties (C_i) zijn weergegeven in Tabel A5 van de Appendix en als tweedimensionale projecties van de driedimensionale ruimte in Figuur 2 hierboven.

Welke conclusies kunnen we nu na deze nogal complexe analyse uit de gegevens trekken? In de eerste plaats blijkt de overeenstemming tussen de vier groepen proefpersonen bijzonder groot te zijn: de correlaties tussen de posities van de misdrijven langs elk der drie assen liggen alle in de orde van $r = 0.90$ en hoger (Tabel A6 van de Appendix). Dit betekent dat alle vier groepen proefpersonen dezelfde beoordelingsaspecten gebruiken bij het vergelijken van misdrijven. De vraag of bijvoorbeeld juridisch geschoolden meer criteria bij hun beoordelingen gebruiken kan dus ontkennend beantwoord worden.

De vraag welke deze beoordelingsaspecten zijn kan aan de hand van de configuraties in Figuur 2 ook beantwoord worden, hoewel hier de interpretatie een subjectief element bevat, zoals meestal bij ruimtelijke representaties van sociaalwetenschappelijke data. De drie dimensies van het afstandenmodel zoals dat in Figuur 2 is weergegeven representeren de volgende beoordelingscriteria:

- I. *materiële vs. ideële delicten*. Aantasting van lijf of goed tegenover aantasting van waarden. Aan het ene uiterste van deze dimensie vinden we zulke misdrijven als oplichting en dood door schuld, aan het andere uiterste wederspanningheid en belediging.
- II. *existentieel perifere vs. existentieel centrale delicten*. Deze dimensie geeft aan, de mate waarin een misdrijf ingrijpt in de persoonlijke, existentiële sfeer van het slachtoffer (of indirect van de beoordelaar). Het is deze dimensie die leidt tot de grote subjectieve zwaarte van misdrijven als dierenmishandeling en kindermoord (Michon, 1960, 1965). Misdrijven als verkrachting en belediging staan hier tegenover heling en joyriding.

III. *intentioneel vs. incidenteel* delicten in koelen bloede of habitueel gepleegd vs. door samenloop van omstandigheden of impulsief, in emotionele uitzonderingstoestand, gepleegde misdrijven. Hier vinden we bijvoorbeeld zedendelicten en diefstal tegenover bijv. belediging en het veroorzaken van een dodelijk ongeval.

Deze interpretatie wordt nog wat duidelijker geïllustreerd door Tabel 2, waarin de rangorde van elk der 12 misdrijven voor elk der drie beoordelingsaspecten is weergegeven (zie Tabel 1 voor de betekenis van de gebruikte afkortingen).

Tabel 2. Rangorde voor elk der 12 delicten weergegeven voor elk der drie beoordelingsdimensies.

Rangnummer	Dimensie		
	I	II	III
1	Vo	Tds	Toi
2	Tds	Ap	Tds
3	Toi	Z	Ar
4	Vds	Toi	Tjr
5	Vh	Avp	Ah
6	Ap	Ah	Vh
7	Z	Ar	Vo
8	Tjr	Az	Avp
9	Az	Vds	Ap
10	Ah	Tjr	Az
11	Ar	Vo	Z
12	Avp	Vh	Vds

Samenvattend blijkt uit de voorgaande analyse dat de overeenstemming tussen verschillende categorieën proefpersonen groot is. Voor de verschillende groepen proefpersonen karakteristieke verschuivingen in beoordeling ten opzichte van de gevonden dimensies kunnen niet worden aangetoond. Dit is trouwens niet verwonderlijk omdat de drie gevonden dimensies

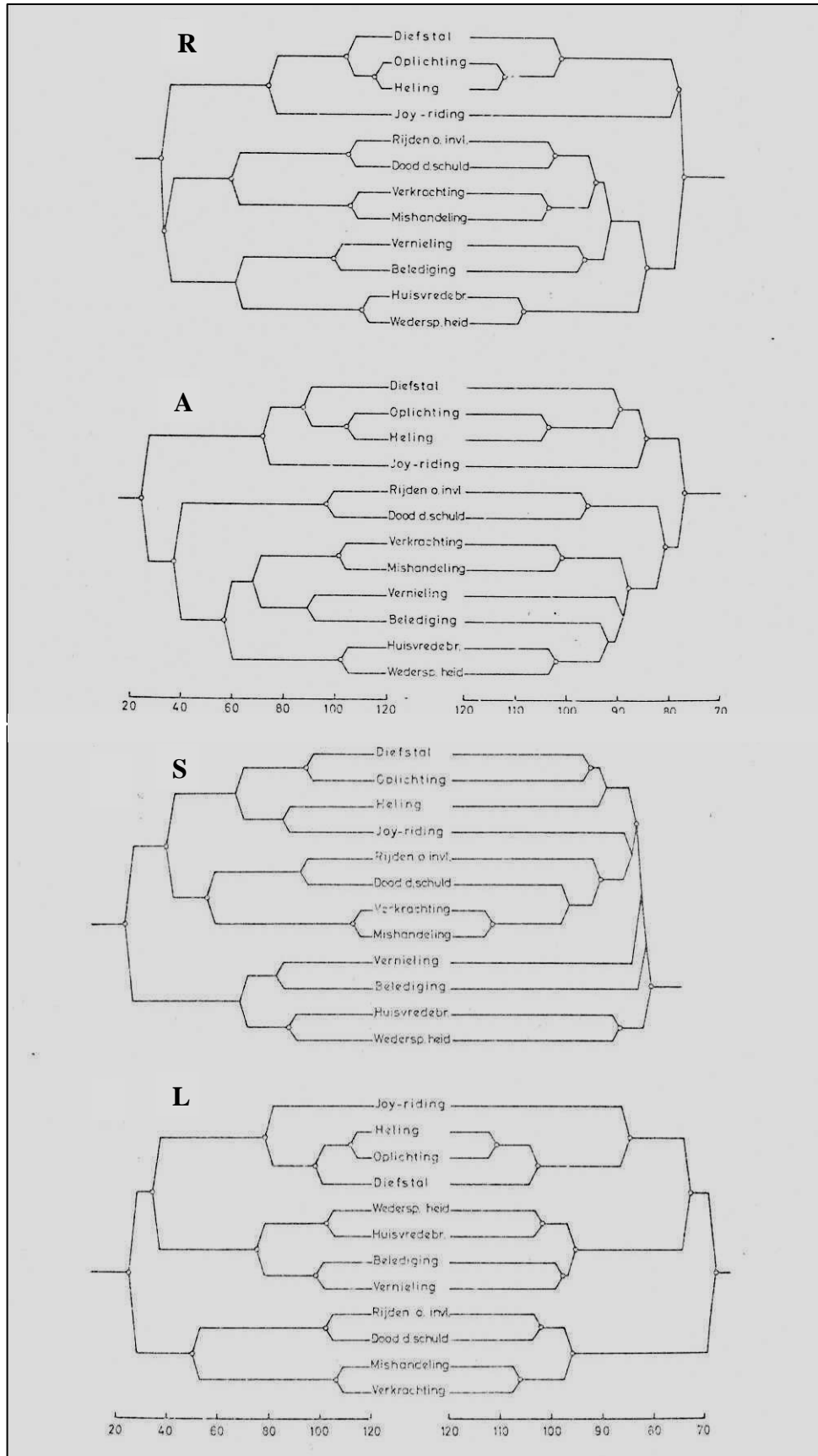
niet *normatief* of *evaluatief* zijn ten opzichte van de gepleegde feiten, maar *descriptief*. Over de grote existentiële geladenheid van verkrachting en de geringe van heling, bijvoorbeeld, kan nauwelijks verschil van mening heersen tussen de groepen proefpersonen, terwijl uit het materiaal niet hun oordeel over de morele of maatschappelijke waardering van de delicten kan blijken. De misdrijven zijn immers slechts onderling vergeleken, en niet ten opzichte van een bijzondere normatieve of ethische maatstaf.

3.3. Clusteranalyse

De Kruskal-representatie zoals die in Figuur 2 is weergegeven, is minder geschikt om de mate van ‘typologische’ overeenkomst tussen de misdrijven direct te bekijken. De typologie is daarom ook voor elk van de groepen proefpersonen onderzocht met de clusteranalyse volgens Johnson. De data van Tabel A2 resulteerden daarbij in de structuren die in Figuur 3 hieronder zijn weergegeven.

Misdrijven die het sterkst overeenkomen, verzamelen zich het eerst in een cluster. Naarmate de gedaanten van de linker en rechter ‘boom’ meer van elkaar verschillen is een hiërarchische ordening een minder goede manier om de data te beschrijven.

Ter weerszijden van de lijst van delicten vinden we in Figuur 3 een vertakkingspatroon. Deze ‘bomen’ zijn het resultaat van de twee verschillende berekeningsmethoden, die aan Johnson’s analyse inherent zijn. Wanneer de proefpersonen groepsgewijs een onderliggende hiërarchische classificatie gebruiken, zullen de beide vertakkingspatronen identiek zijn, of hoogstens opeen enkel punt verschillen. Aan deze voorwaarde blijken drie van de vier groepen proefpersonen goed te voldoen. De leken vertonen zelfs een volkomen symmetrisch patroon. De rechters en de reclasseringsambtenaren hebben slechts een enkele, geringe afwijkingen in de symmetrie. De studenten vertonen echter vrij aanzienlijke afwijkingen. Figuur 3-S laat zien dat in het rechter vertakkingspatroon vrijwel op hetzelfde punt een groot aantal vertakkingen bijeengevoegd wordt; daar schiet als het ware het onderscheidingsvermogen van de beoordelaars tekort. In overeenstemming met de algemene bevinding (Johnson, 1967, Levelt, 1967, Roskam & Brandsma, 1969) dat de methode die tot het linkerpatroon leidt, de best interpreteerbare resultaten geeft zullen we de studenten uitsluitend aan de resultaten van dat deel van de analyse beoordelen—zij het met de nodige voorzichtigheid.

Figuur 3. Hiërarchische ordening van misdrijven voor Rechtsers (R), Reclasseringsambtenaren (A), Studenten Strafrecht (S) en Leken (L).

Figuur 3 laat een aantal interessante conclusies toe. Allereerst valt bij alle groepen op, een splitsing in drie hoofdtypen die we zullen aanduiden met ‘misdrijven tegen de eigendom’, ‘agressie tegen de persoon’ en ‘niet tegen de persoon gerichte agressie’. Verder zien we dat iedere groep proefpersonen een eigen splitsing aanbrengt: terwijl voor rechters en reclasseringsambtenaren de vermogensmisdrijven worden afgegrensd tegen agressieve delicten in het algemeen, is voor de leken de tegen de persoon gerichte agressie een type misdrijf apart. Bij de studenten vinden we een wat eigenaardige relatie tussen vermogensdelicten en misdrijven tegen de persoon tegenover de niet tegen de persoon gerichte misdrijven. Deze misdrijven— wederspanning, huisvredebreuk, belediging en vernieling—vormen in feite een type dat juist bij een deel van de huidige studentengeneratie een schijn van aanvaardbaarheid krijgt. Er zij overigens op gewezen dat meer gedifferentieerde vertakkingen in het rechter patroon van Figuur 3-S deze bevinding meer kracht zou hebben kunnen bijzetten.

Vergelijking van Rechters en Ambtenaren laat zien dat de laatsten een aparte plaats inruimen voor de uitgesproken ‘schuld-’ of ‘onachtzaamheids’-misdrijven, met name rijden onder invloed en dood door schuld (zie Tabel 1 de nummers 8 en 4), tegenover meer opzettelijke of bewuste agressieve delicten; deze onderscheiding speelde klaarblijkelijk noch bij R, noch bij de andere categorieën een rol.

Voor het overige zijn er geen verschillen tussen de groepen proefpersonen. Zo wordt joyriding gezien in een betrekkelijk verwijderde relatie tot diefstal, oplichting en heling. De andere relaties zijn consistent bij alle groepen aanwezig. Zij zijn zeer inzichtelijk: wederspanning en vernieling (straatmisdrijven), belediging en huisvredebreuk—beide meer in de ‘intieme sfeer’ ingrijpend, evenals mishandeling en verkrachting—waartegenover rijden onder invloed en dood door schuld staan, als ‘culpose’ delicten. Deze indeling is in overeenstemming met de beoordelingsdimensies die we eerder analyseerden.

4. Discussie

Met dit onderzoek is een aantal vragen uit de inleiding beantwoord. De voornaamste conclusies zijn:

1. Er is een vergaande overeenstemming tussen de aspecten die door proefpersonen bij het vergelijken van misdrijven in beschouwing genomen worden. Juridische scholing brengt hierin geen verandering.
2. De drie beoordelingsdimensies zijn *descriptief* en niet evaluatief of normatief. We

kunnen in overeenstemming met een vroeger onderzoek (Michon & Michon, 1968) deze dimensies aanduiden in termen van de tegenstellingen

- I. materieel vs. ideëel
 - II. existentieel perifeer vs. existentieel centraal
 - III. intentioneel of habitueel vs. accidenteel of impulsief
3. Drie duidelijke typen misdrijven zijn aan te wijzen, zowel in Figuur 3 als in de ruimtelijke structuren van Figuur 2:
- a. Vermogensdelicten, d.w.z. het toebrengen van op geld waardeerbare schade aan andermans eigendom, in het bijzonder door ontvreemding.
 - b. Agressie zonder letsel, d.w.z. agressie niet tegen de persoon gericht, maar tegen waarden, objecten of ideeën.
 - c. Agressie met letsel of de mogelijkheid daarvan, waarbij van schuld of nalatigheid dan wel van opzet sprake is.

De globale samenhang tussen deze typen vormt het duidelijkste onderscheid tussen de opvattingen van de verschillende groepen proefpersonen. Over de fijnere indelingscategorieën bestaat weer nauwelijks verschil van mening. Dat er betrekkelijk grote overeenstemming bestaat wordt bevestigd door enkele onderzoeken over beoordeling van juridische begrippen. Dit mag een gelukkige zaak heten, omdat het bijvoorbeeld aantoont dat in het bijzonder de rechter niet in een geheel andere ‘ruimte’ denkt dan de leek. In hoeverre de afwijkende mening van de studenten (kandidaten strafrecht) een op til zijnde herwaardering van bepaalde misdrijven aankondigt, mede als gevolg van het huidige studentactivisme zou uit verdere gegevens moeten blijken. Een recent opinieonderzoek door het weekblad Time toont overigens aan dat zich in de Verenigde Staten een kentering in het domein van recht en misdaad begint af te tekenen (Time Magazine, 6 juni 1969). Een herhaling van een onderzoek als het hier gerapporteerde met tussenpozen van bijv. 5 jaar zou een ontwikkeling kunnen ‘traceren’ zoals een replicatie door Coombs (1964) van het in 1927 door Thurstone uitgevoerde onderzoek naar de ernst van misdrijven bepaalde verschuivingen te zien gaf, die niet aan de methode van onderzoek te wijten zijn.

4.1. Vergelijking; met andere schaalonderzoeken

Met uitzondering van de door Michon en Michon (1968) gerapporteerde aanloop tot de onderhavige studie geven alleen een vroeger onderzoek van Michon (1960) en een studie van Keats (1964) data die vergelijking met de huidige resultaten toelaten. Eerstgenoemde studie

heeft dezelfde methode gevolgd, hetgeen tot essentieel hetzelfde ruimtelijk model heeft geleid—ondanks het feit dat een aantal van de omschrijvingen vervangen was, ter wille van de in de volgende paragraaf beschreven analyse van recidivepatronen. Dit bleek reeds uit Figuur 2.

De studie van Keats (1964) waarin misdrijven beoordeeld werden en de resultaten aan een factoranalyse onderworpen is was te klein van omvang (6 misdrijven, waarvan 2 samengevoegd) om een uitvoerige vergelijking mogelijk te maken, hoewel daar de eerste twee dimensies van het door ons gevonden drietal wellicht ook terugkeren.

Meer houvast biedt Michons studie uit 1960 waarin de positie van een achttal misdrijven in een ‘emotionele’ ruimte werd bepaald met behulp van een speciale schaaltechniek, de semantische differentiaal. Deze methode geeft ook een afstandenmodel, zij het op geheel andere basis. Om de vergelijking van onze uitkomsten met die van Michons vroegere onderzoek mogelijk te maken, werden de afstanden tussen de acht misdrijven in de ‘semantische’ ruimte gebruikt als overeenstemmingsmaat en aan een multidimensionale analyse volgens Kruskal onderworpen. De resulterende configuratie was tweedimensionaal, en is geroteerd volgens visuele criteria, weergegeven in Tabel A7 en Figuur 4. De gevonden configuratie past zeer goed in het II-III vlak van de in Figuur 2 en Figuur 4 weergegeven ruimte. De reden waarom deze gegevens in slechts twee dimensies beschreven kunnen worden, is onmiddellijk duidelijk als we de omschrijvingen van de acht misdrijven bezien; de categorie van ‘ideële’ of gezagsmisdrijven ontbreekt daarbij geheel. Alle acht delicten zijn tegen lijf of goed gericht; dientengevolge is de eerste dimensie is niet in het materiaal aanwezig. In verband hiermee rijst de vraag in hoeverre we mogen verwachten dat een aantal misdrijven groter dan twaalf, meer dimensies in de beoordeling aan het licht zou brengen. Dit vereist verder onderzoek, evenals de vraag wat voor veranderingen zich zouden kunnen voordoen, wanneer meer achtergrondinformatie over de delicten verstrekt zou worden.

4.2. Verband met recidivepatronen

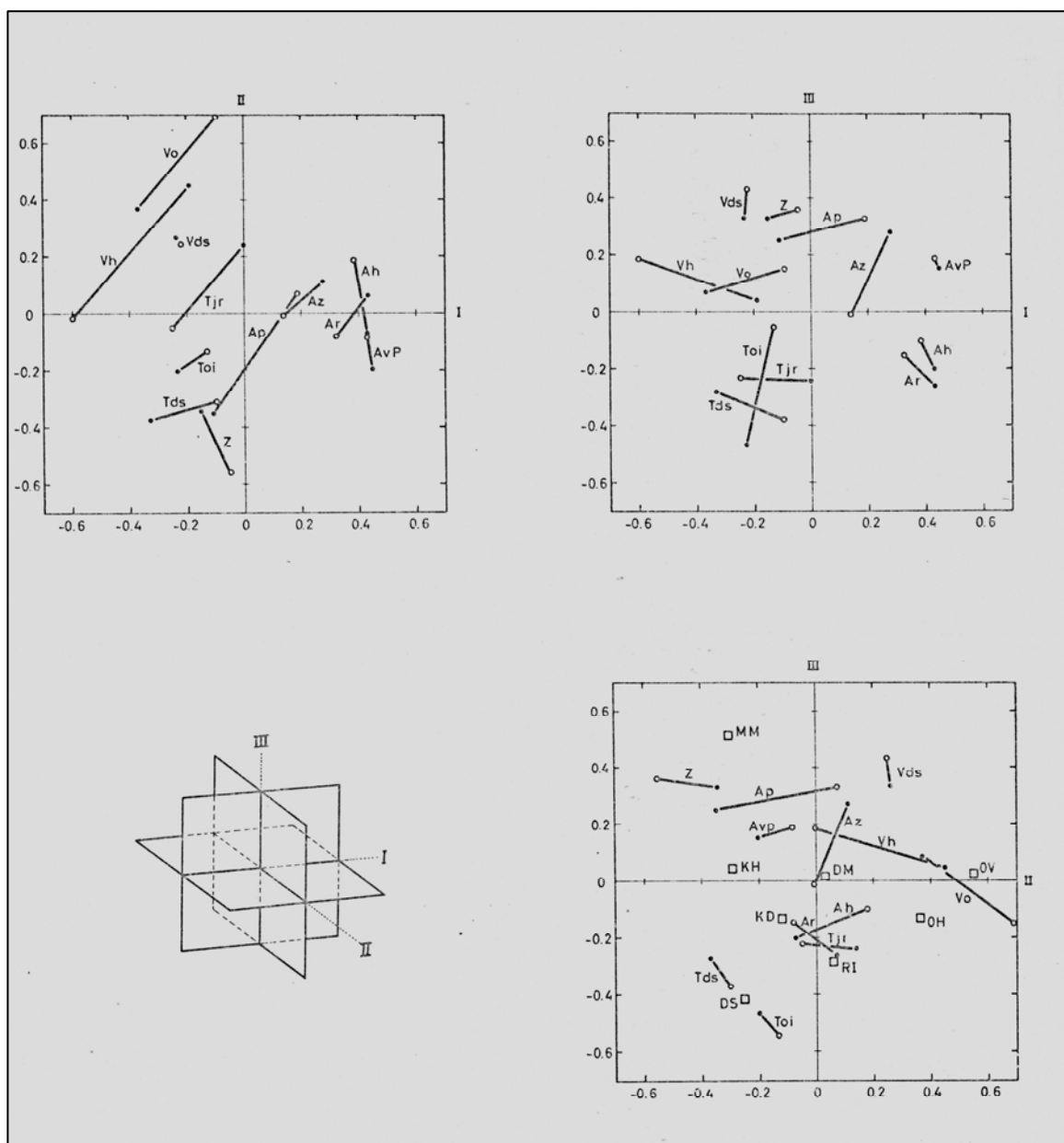
Een ander punt dat in deze discussie aan de orde gesteld kan worden, dankzij een studie van Buikhuisen en Jongman (1968), betreft een vergelijking van onze resultaten met de recidivepatronen van jeugdige delinquenten. Dit materiaal leent zich voor rechtstreekse vergelijking, en kan op deze wijze ook nieuw licht werpen op de door Buikhuisen en Jongman gevonden relaties.

Het basismaterieel bestond uit de strafregisters van 21-jarige delinquenten die in 1964 en 1965 twee of meer veroordelingen op hun naam hadden staan. Voor details verwijzen wij naar Buikhuisen en Jongmans oorspronkelijke studie. Uitgangspunt voor onze beschouwing was wederom de psychologische afstand. Geringe afstand betekent in dit geval dat twee misdrijven *vaak* na elkaar in één straflijst voorkomen. *Clusters* van misdrijven zijn die welke bij voorkeur door dezelfde persoon gepleegd worden.

Om afstanden en clusters te kunnen evalueren, zijn de gegevens over recidive in een zogenaamde overgangsmatrix weergegeven (Tabel A8). In de cellen van deze tabel vindt men het aantal malen dat een in de rijen weergegeven type misdrijf in de recidivelijsen werd gevolgd door een in de kolommen genoemd type misdrijf. De oorspronkelijke 19 onderscheidingen van Buikhuisen en Jongman zijn door ons gereduceerd tot twaalf, omdat enkele categorieën te kleine aantallen bevatten, en tevens om aansluiting te vinden bij de twaalf omschrijvingen uit de beoordelingsexperimenten. De in Tabel A8 vermelde gegevens werden omgezet in proporties (overgangswaarschijnlijkheden) en de aanwezige response bias met Wagenaars methode verwijderd (Wagenaar, 1968). Vervolgens werd met de analysemethode van Kruskal een driedimensionale ruimte verkregen (Tabel A9), die zo geroteerd werd dat een optimale correlatie met de ‘beoordelingsruimten’ werd verkregen (Tabel A10). De correlaties met de assen van deze vier ruimten vindt men in Tabel A11.

Uit Tabel A11, en beter nog uit Figuur 4 blijkt dat althans in twee dimensies (I en III) de mate van overeenstemming tussen beoordelingsruimten en ‘recidiveruimte’ zeer groot is. Dit feit betekent dat er een zekere relatie bestaat tussen de in de maatschappij geldende opvattingen over meer of minder overeenkomst tussen misdrijven, en de ‘keuze’ die de delinquent maakt uit de rijke schakering van mogelijke delictvormen. Niettemin is de overeenstemming aanzienlijk minder groot dan tussen de groepen proefpersonen onderling. Met name de tweede dimensie draagt een afwijkend karakter, hetgeen duidelijk wordt als we Figuur 4 beschouwen.

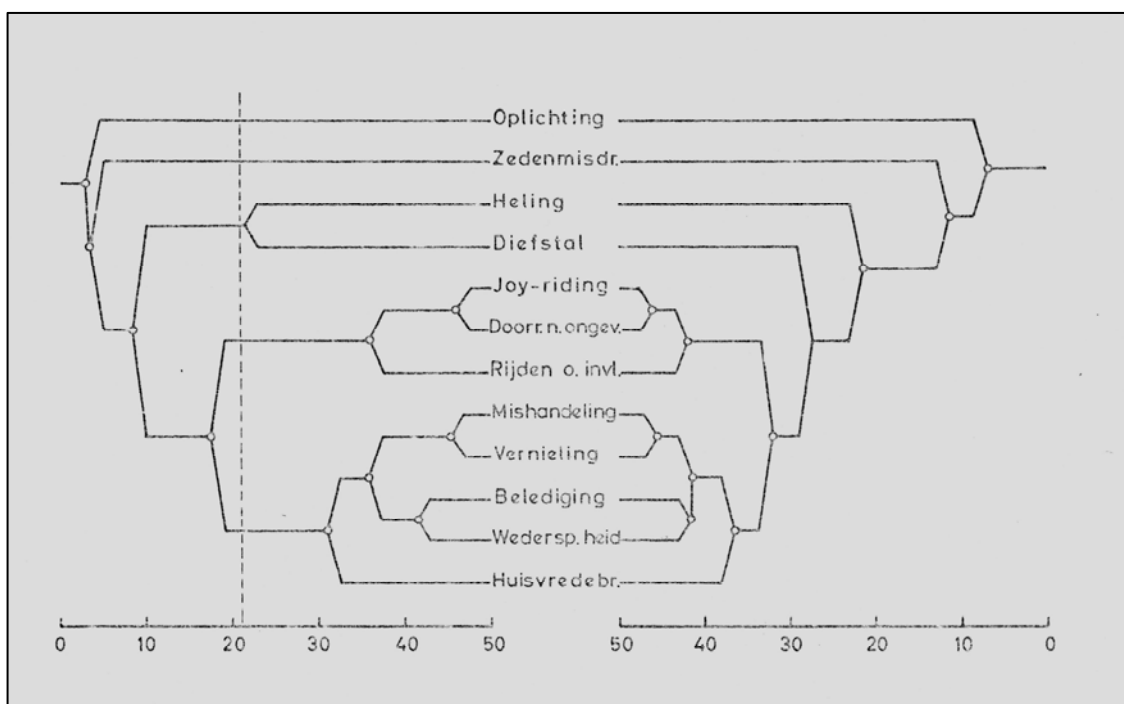
In Figuur 4 zijn namelijk ook de zwaartepunten weergegeven van de resultaten der vier groepen proefpersonen. Hoe korter de verbindingslijn tussen overeenkomstige punten in Figuur 4 is, hoe beter de overeenstemming tussen de beoordelaars en de ‘praktijkmensen’.

Figuur 4. Projecties van de beoordelingsafstanden tussen misdrijven, gecombineerde data van alle vier groepen proefpersonen (●), en van de configuratie verkregen uit recidivegegevens (○). De verbindingslijnen representeren de mate van overeenstemming tussen beide. De overeenstemming is het sterkst in de dimensies I en III.

Sterker nog dan uit de Kruskal-analyse blijken de verschillen uit de clusteranalyse die ook op de recidivedata is toegepast. De ordening zoals die in Figuur 3 doorgevoerd kon worden blijkt hier niet te handhaven. Niettemin moeten we de resultaten op hun eigen merites beoordelen: de linker en rechter vertakkingspatronen wijken slechts op één punt van elkaar af zoals Figuur 5 laat zien.

Uit Figuur 5 kunnen we afleiden dat de agressieve recidivist een zeer duidelijk afgegrensd type vormt, evenals de verkeersdelinquent. Vervolgens zien we een iets minder duidelijk type van de vermogensdelinquent, waarbij opvalt dat de oplichter hier niet toe gerekend kan worden: deze vormt een wat onduidelijke kern op zich. Dit onderscheid kwam niet in Buikhuisen en Jongmans (1968) analyse tot uiting. Zedenmisdrijven kenmerken eveneens een type apart, en daarin zien we een van de belangrijkste afwijkingen ten opzichte van de beoordelingsexperimenten. Er dient hierbij overigens opgemerkt te worden dat een deel van de afwijkende resultaten het gevolg kan zijn van het feit dat de recidivegegevens betrekking hebben op zeer uiteenlopende strafbare feiten, terwijl de beoordelingen steeds de in Tabel 1 omschreven zeer specifieke delicten betroffen.

Figuur 5. Hiërarchische ordening van misdrijven volgens de recidivepatronen.

Wellicht kan deze analyse het best samengevat worden door te stellen dat de typologie van de recidivist vrij sterk afwijkt van de ordeningshiërarchie van beoordeelde delicten, maar dat er niettemin enige overeenkomst bestaat ten aanzien van de dimensies waarop de misdrijven zich onderscheiden. Dit suggereert dat deze dimensies bruikbaar zijn als algemene beschrijvingscategorieën voor misdrijven, maar voor een gedetailleerde typologische analyse van diverse soorten delicten beperkte betekenis hebben.

4.3. Besluit

Men kan zich tenslotte afvragen wat het belang is van het onderhavige onderzoek voor de rechtspraak en voor wie daarbij betrokken is.

Uit dit onderzoek is allereerst gebleken dat de rechter, leek, reclasseringsambtenaar en student in beginsel dezelfde beoordelingsaspecten hanteren. Men zou hieruit kunnen opmaken, dat de wel eens gehoorde bewering dat de rechter nogal willekeurig (in ongunstige zin) te werk gaat bij de straftoemeting niet gegrond is. Een nader onderzoek echter, waarin bij iedere delictomschrijving achtergrondinformatie over de dader wordt gegeven zou meer klaarheid kunnen brengen in het al of niet gegrond zijn van bovengenoemde bewering.

Met betrekking tot de bruikbaarheid van de gevonden dimensies kan men zeggen dat deze dimensies zeker van nut kunnen zijn bij het beschrijven van misdrijven, terwijl zij mogelijk ook gebruikt kunnen worden bij het beschrijven van de gevoelens die bij een slachtoffer van een delict aan de dag kunnen treden. Met andere woorden, via deze methode van onderzoek kan men een uitbreiding geven aan de zgn. ‘victimologie’.

De resultaten van dit onderzoek geven tevens te zien dat de diverse groepen proefpersonen bepaalde typen (of categorieën) misdrijven, als vermogensdelicten, agressieve delicten, herkennen. Wanneer nu blijkt dat er een *communis opinio* bestaat over welke misdrijven tot een bepaald type behoren, dan zal men er vanuit mogen gaan dat bepaalde ‘eigenschappen’ die aan een delict kleven, in zekere mate ook deel zullen uitmaken van de overige delicten van dat type. Dit biedt grote voordelen voor wetgever, rechter en opsporingsambtenaar. Bij hun hun werk zullen zij, gebruik makend van bekende aspecten (factoren) eigen aan een bepaald delict, die factoren ook van toepassing mogen achten op de overige delicten van het type waartoe dat ene delict behoort. Hierbij zij uitdrukkelijk gesteld dat het definiëren van delicttypen niet gezien moet worden als een bijdrage tot simplistische ‘etikettenplakkerij’. Maar wel kan het een bijdrage zijn tot een verantwoorde vorm van tariefrechtspraak.

De vereiste *communis opinio* over welk delict tot welk type hoort zal men kunnen vinden door een uitgebreider onderzoek dan het onderhavige, waarbij men meerdere groepen representatieve proefpersonen gebruikt.

Tenslotte geeft dit onderzoek een aantal duidelijke recidivetypen te zien, zoals agressieve delinquenten en verkeersdelinquenten. Zoals hierboven al is opgemerkt, is het feit dat de beoordelingshiërarchie van de recidivetypen afwijkt van de beoordelingshiërarchie van de proefpersonen waarschijnlijk een gevolg van het feit dat het bij de recidivisten om een ‘natuurlijke’ verscheidenheid van delicten ging, en het bij het beoordelingsexperiment om

slechts enkele strikt bepaalde delictsomschrijvingen. Desondanks ziet men hier toch een sterke mate van overeenstemming tussen recidivepatroon en *communis opinio* over bepaalde typen misdrijven. Daarbij mogen we echter niet uit het oog verliezen dat de gegevens over recidive niet verkregen zijn uit een beoordelingsexperiment met delinquenten maar uit de strafregisters van recidiverende delinquenten.

Samenvattend mogen we concluderen, dat de hier toegepaste onderzoeksmethoden een bruikbaar perspectief openen voor kwantitatief onderzoek naar, voor de praktijk bruikbare, delictscategorieën en tevens een beter inzicht kunnen verschaffen in de gedragspatronen van delinquenten, en de achtergrond waartegen deze patronen zich manifesteren.

Samenvatting

Deze studie behelst een multidimensionale analyse van de beoordelingscategorieën die verschillende groepen proefpersonen hanteren bij het beoordelen van misdrijven. Hiertoe werden groepen van 12 proefpersonen, Rechters, Reclasseringsambtenaren, Studenten Strafrecht en Leken vergeleken ten aanzien van de wijze waarop zij een 12-tal omschrijvingen van misdrijven onderling evalueerden in een triadisch schaalexperiment. De resultaten werden op verschillende manieren geanalyseerd. Hieruit komt een drietal beoordelingsdimensies naar voren, die door alle groepen proefpersonen gehanteerd worden: *materieel-ideeel*, existentieel *centraal-perifeer*, en *habituëel-incidenteel* (of *voorbedacht-impulsief*). Daarnaast is er duidelijk een typologische ordening aanwezig, met als hoofdtypen vermogensdelicten, lichte, niet traumatische agressie en de zware agressieve, culpose delicten. De relaties met enkele andere studies en met recidivepatronen worden besproken, evenals enkele praktische implicaties van het onderzoek.

Summary

In this study a multidimensional analysis is presented, of the judgment categories employed by various groups of subjects when they compare criminal offences. Four groups of 12 subjects each, judges, probation officers, graduate students of criminal law, and lay people were used. They evaluated 12 descriptions of miscellaneous offences by triadic comparison. The results were analysed in several ways. Three dimensions of judgment emerged from the results of all four groups: offences were evaluated in terms of *material-ideal*, *existentially central-peripheral*, and *habitual-incident* (or *premeditated-impulsive*). Secondly, there is a clear typology with, offences against property, offences against public order and personal rights, and traumatically aggressive offences as its main types. The connections with some other studies and with patterns of recidivism are discussed, and also some practical implications suggested by the findings.

Literatuur

- Buikhuisen, W., & Jongman, R. W. (1968). Typen jeugddelinquenten: Een empirisch onderzoek. *Nederlands Tijdschrift voor Criminologie*, *10*, 105-120.
- Coombs, C. E. (1964). *A theory of data*. New York: Wiley.
- Coombs, C. E. (1967). Thurstone's measurement of social values revisited forty years later. *Journal of Personal and Social Psychology*, *6*, 85-91.
- Ekman, G. (1962). Measurement of moral judgment: A comparison of scaling methods. *Perceptual and Motor Skills*, *15*, 3-9.
- Enschedé, Ch. J. (1969). Some reflections on priorities in the field of criminological research. Preliminary Advice to the Council of Europe [Manuscript version, dated 1968].
- Johnson, S. C. (1967). Hierarchical clustering schemes. *Psychometrika*, *32*, 241-254
- Keats, J. A. (1964). A method of treating individual differences in multidimensional scaling. *British Journal of Statistical Psychology*, *17*, 31-50.
- Kruskal, J. B. (1964a). Multidimensional scaling by optimizing goodness of fit to a non-metric hypothesis. *Psychometrika*, *29*, 1-27.
- Kruskal, J. B. (1964b). Nonmetric multidimensional scaling: A numerical method. *Psychometrika*, *29*, 115-129.
- Levelt, W. J. M. (1967). *Psychological representation of syntactic structures*. Heymans Bulletin HB-69-36 EX. Department of Psychology, Groningen University.
- Michon, J. A. (1960). An Application of Osood's 'semantic differential' technique. *Acta Psychologica*, *17*, 377-391.
- Michon, J. A. (1965) Evenredigheid en progressie in de strafoplegging. *Nederlands Tijdschrift voor Criminologie*, *8*, 135-142.
- Michon, J. A., & Michon, J. J. (1968), Psychologische dimensies van misdrijven en recidive-patronen. *Nederlands Tijdschrift voor Psychologie*, *23*, 674-680.
- Roskam, E., & Brandsma, D. (Red.). (1969). *Hierarchische clusteranalyse volgens Johnson*. Programma Bulletin nr. 13. Psychologisch Laboratorium der R. K. Universiteit Nijmegen.
- Sellin, Th., & M. E. Wolfgang. (1964). *The measurement of delinquency*. New York: Wiley.
- Sokal, R. R., & Sneath, H. A. (1963). *Principles of numerical taxonomy*. New York: Freeman.
- Thurstone, L. (1927). The method of pairwise comparisons for social values. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, *21*, 381-400.
- Time Magazine. (6 Juni 1969). *Changing Morality: The two Americas*, p. 18-19.
- Torgerson, W. S. (1957). *Theory and methods of scaling*. New York: Wiley.
- Van de Geer, J. P. (1968). *Matching of k sets of configurations*. Report nr. RN 005-68. Leiden: Leiden University, Faculty of Social Sciences..
- Wagenaar, W.A. (1960). Application of Luce's choice axiom to form discrimination. *Nederlands Tijdschrift voor Psychologie*, *23*, 96-108.
- Wagenaar, W. A., & Padmos, P. (1968). *The significance of a stress percentage obtained with Kruskal's multi-dimensional scaling technique*. Report IZF 1968-22. Soesterberg, NL: Institute for Perception RVO-TNO.

Appendix

In dit aanhangsel treft men de numerieke resultaten aan van de opeenvolgende bewerkingen die zijn uitgevoerd met de uit het onderzoek naar de beoordeling van misdrijven verkregen gegevens.

In Tabel A1 zijn nogmaals (in overeenstemming met Tabel 1) de omschrijvingen van de delicten opgenomen, die in het triadisch vergelijkingsexperiment zijn gebruikt. De letters tussen haakjes—gekozen in overeenstemming met de door Buikhuisen en Jongman (1968) gebruikte codering—zijn de in tabellen en figuren gebruikte afkortingen.

Tabel A1. Delictsomschrijvingen, gebruikt bij Rechters, Reclasseringsambtenaren, Studenten Strafrecht en Leken. (A: Agressieve delicten; T: Verkeersdelicten; V: Vermogensdelicten; Z: Zedendelicten)

1. Dader dwingt vrouw vleselijke gemeenschap met hem te hebben: de vrouw moet medisch worden behandeld, zonder in een ziekenhuis opgenomen te worden. (Z).
2. Dader koopt, onder een valse naam, voor f 10.000 aan juwelen. (Vo).
3. Dader koopt een antieke klok, waarvan hem bekend is dat deze gestolen is. (Vh).
4. Dader heeft, door in een bocht met zijn auto een andere auto in te halen, een hem tegemoet komende fietser doodgereden. (Tds).
5. Dader steekt, tijdens een vechtpartij, zijn tegenstander neer, het slachtoffer moet in een ziekenhuis worden opgenomen. (Ap).
6. Dader verschaft zich, door een ruit te breken, toegang tot een huis en neemt daar een kistje met f 1.000 weg. (Vds).
7. Dader snijdt de banden van een aantal, tegen zijn huis staande, fietsen kapot. (Az).
8. Dader rijdt na, op een receptie, ca. 7 glazen sherry gedronken te hebben naar huis. (Toi).
9. Dader weigert door te lopen na herhaald bevel van een daartoe bevoegd ambtenaar. (Ar).
10. Dader, op bezoek bij zijn ex-vrouw, weigert haar huis te verlaten nadat zij hem hierom heeft verzocht. (Ah).
11. Dader rijdt weg in een auto, zonder toestemming Van de eigenaar en laat deze na enkele kilometers langs de weg achter. (Tjr).
12. Dader scheldt zijn buurvrouw, wier hond tegen zijn pui z'n behoefte doet uit voor teringlijdsten en vuil kreng. (Avp).

Tabel A2 bevat de basisgegevens van het triadenexperiment in de vorm van overeenstemmingsmatrices (*similarity matrices*). De mogelijke score reikt van 0 tot 120 punten.

Tabel A2. Overeenstemmingsmatrices triadische beoordeling.

Rechters

	Z	Vo	Vh	Tds	Ap	Vds	Az	Toi	Ar	Ah	Tjr	Avp
Z	-	48	30	71	104	63	51	58	55	85	52	53
Vo		-	113	42	46	102	45	32	38	31	72	23
Vh			-	34	38	102	53	47	41	42	76	20
Tds				-	95	43	51	103	57	35	72	35
Ap					-	65	92	65	64	56	39	70
Vds						-	78	39	44	41	79	28
Az							-	54	73	60	77	98
Toi								-	74	53	79	39
Ar									-	109	64	74
Ah										-	68	77
Tjr											-	43
Avp												-

Reclasseringsambtenaren

	Z	Vo	Vh	Tds	Ap	Vds	Az	Toi	Ar	Ah	Tjr	Avp
Z	-	34	27	53	101	77	81	39	34	81	48	68
Vo		-	104	38	40	87	41	54	35	29	71	42
Vh			-	48	34	90	43	54	47	45	81	45
Tds				-	81	38	37	96	45	44	74	58
Ap					-	71	86	55	53	66	35	88
Vds						-	84	24	39	42	85	45
Az							-	49	64	57	77	89
Toi								-	76	61	70	45
Ar									-	102	64	80
Ah										-	65	92
Tjr											-	52
Avp												-

Studenten Strafrecht

	Z	Vo	Vh	Tds	Ap	Vds	Az	Toi	Ar	Ah	Tjr	Avp
Z	-	50	35	84	112	59	55	55	23	54	43	47
Vo		-	90	58	44	93	55	62	43	46	66	39
Vh			-	37	45	82	78	53	62	58	84	53
Tds				-	97	61	29	91	36	34	55	25
Ap					-	65	65	64	35	55	49	55
Vds						-	81	60	51	46	78	41
Az							-	54	74	68	83	82
Toi								-	48	51	85	38
Ar									-	87	63	78
Ah										-	66	81
Tjr											-	64
Avp												-

Leken

	Z	Vo	Vh	Tds	Ap	Vds	Az	Toi	Ar	Ah	Tjr	Avp
Z	-	53	32	75	106	66	52	50	40	64	46	42
Vo		-	103	50	63	111	45	46	39	35	78	36
Vh			-	27	35	100	63	57	62	53	85	36
Tds				-	96	47	38	102	32	37	57	28
Ap					-	62	58	55	39	54	44	57
Vds						-	62	50	40	49	85	34
Az							-	49	88	75	73	98
Toi								-	64	58	68	43
Ar									-	102	73	82
Ah										-	69	87
Tjr											-	55
Avp												-

Tabel A3 bevat de resultaten van de Kruskal-analyse die op de data van Tabel A2 werd uitgevoerd. Voor een beschrijving van deze techniek zij verwezen naar Kruskal (1964a, 1964b).

Tabel A3. Oorspronkelijke Kruskalconfiguraties.

Rechters

	I	II	III
Z	23.2922	-9.9699	-23.5195
Vo	-53.1369	-14.4967	-10.3147
Vh	-51.1369	-16.4266	
Tds	4.9463	30.8053	
Ap	26.9098	-13.9158	
Vds	-21.3259	-34.3138	
Az	5.1074	-22.7054	
Toi	8.6508	32.8602	
Ar	15.2924	21.7216	
Ah	14.4424	16.2807	
Tjr	-25.2470	17.8116	
Avp	52.7647	-7.6510	
		Stress: 6.898 %	

Reclasseringsambtenaren

	I	II	III
Z	28.6955	-31.8709	-17.2038
Vo	-47.7586	-13.3979	-16.1466
Vh	-46.8737	-6.9855	-4.0024
Tds	8.0825	30.1512	-35.7093
Ap	31.8898	-15.6422	16.6395
Vds	-23.6148	-32.6132	-0.8354
Az	14.9670	-28.4108	18.2581
Toi	-3.3373	42.8141	-17.7288
Ar	8.1693	28.6751	36.2084
Ah	22.0437	16.4434	27.0094
Tjr	-27.6744	11.6694	14.4058
Avp	35.4108	-0.8328	14.4058
		Stress: 8.002 %	

Studenten Strafrecht

	I	II	III
Z	31.0073	-13.7063	-35.9534
Vo	-42.5587	-5.7916	-12.2359
Vh	-35.0704	-13.2474	18.4144
Tds	8.6312	12.9528	-48.3042
Ap	28.6844	-10.6651	-30.8328
Vds	-21.1013	-24.2193	-10.7896
Az	1.9007	-15.6581	23.9357
Toi	-8.2276	32.3066	-26.2430
Ar	3.6674	16.3477	46.8302
Ah	23.1222	17.9960	29.3344
Tjr	-20.1012	14.3295	7.2905
Avp	30.0459	-10.6547	38.5537
		Stress: 5.606 %	

Leken

	I	II	III
Z	27.2198	-18.5372	33.0420
Vo	-39.0863	-18.7476	-11.5759
Vh	-45.4435	-6.8490	6.1179
Tds	14.3997	19.1447	-42.5901
Ap	26.8030	-10.8923	-34.0486
Vds	-33.3136	-21.9359	-9.3082
Az	14.5632	-13.4708	32.3732
Toi	-1.8387	40.2576	-20.3692
Ar	7.7369	11.8577	40.1994
Ah	19.7910	15.0973	30.7674
Tjr	-26.1765	5.9922	8.8512
Avp	35.3450	-1.9166	32.6249
		Stress: 4.518 %	

Teneinde de configuraties van Tabel A3 vergelijkbaar te maken met de resultaten van een vroegere studie (Michon & Michon 1968), is de vroeger gevonden configuratie (matrix M in Tabel A4) enigszins gerooteerd in het I-II vlak, terwijl tevens de schaalvarianties op 1.00 herleid werden (matrix M*). De met een ° aangeduide misdrijven waren in het vroegere onderzoek op identieke wijze omschreven als in het onderhavige. Het met °° aangeduide op vrijwel identieke wijze (het woord ‘ruzie’ stond in de plaats van het nu gebruikte ‘vechtpartij’).

Tabel A4. Oorspronkelijke configuratie (M) uit de voorstudie (Michon & Michon, 1968), en de aangepaste configuratie na normering en rotatie (M).*

		M			M*		
		I	II	III	I	II	III
1	Verkrachting (Z) °	-0.5841	-1.4447	0.6235	-0.0705	-0.4443	0.1800
2	Ontucht	0.3553	-1.2642	1.6321	0.1820	-0.3325	0.4711
3	Verkoop hasjiesj	-0.1985	0.2334	1.3923	-0.0710	0.0527	0.4019
4	Dood door schuld (Tds) °	-1.2378	-0.4745	-0.9601	-0.3173	-0.2138	-0.2771
5	Mishandeling (Ap) °°	-0.4082	-1.1007	-1.0865	-0.0433	-0.3361	-0.3136
6	Diefstal met inbraak (Vds) °	-0.6413	1.4052	0.4588	-0.2716	0.3536	0.1324
7	Verduistering	-1.2044	1.1042	0.9190	-0.4105	0.2324	0.2653
8	Belediging bevr. Staatshoofd	2.0243	0.6260	0.2610	-0.5287	0.3075	0.0753
9	Wederspannigheid (Ar) °	1.3329	0.3066	-1.2068	0.3522	0.1721	-0.3484
10	Huisvredebreuk (Ah) °	0.8948	-1.1769	-0.4345	0.3281	-0.2729	-0.1254
11	Poging tot omkoping	0.6231	1.1790	-0.1439	0.0987	0.3721	-0.0415
12	Diefstal knipperlicht	-0.9459	0.6065	-1.4550	-0.3054	0.1092	-0.4200

De configuraties van Tabel A3 zijn genormeerd en gerooteerd naar een optimale overeenstemming met de configuratie M* uit Tabel A4. Tabel A5 bevat de resultaten van deze reeks bewerkingen en Figuur 2 in de tekst geeft de aldus gevonden waarden in diagramvorm. De correlaties tussen de rangordeningen van de twaalf misdrijven langs de drie gevonden assen, berekend uit de configuraties van alle vier groepen proefpersonen in Tabel A5 zijn vervat in Tabel A6.

Tabel A5. Eindconfiguraties van alle groepen proefpersonen.

Rechters

	I	II	III
Z	-0.1810	-0.3109	0.1763
Vo	-0.3655	0.4071	0.0939
Vh	-0.2286	0.4694	0.1191
Tds	-0.3482	-0.3234	-0.3857
Ap	-0.0851	-0.2863	0.2365
Vds	-0.2634	0.1864	0.4129
Az	0.3044	0.1718	0.3009
Toi	-0.1822	-0.2811	-0.4088
Ar	0.3582	-0.0351	-0.2613
Ah	0.4658	0.0459	-0.1941
Tjr	0.0030	0.2147	-0.2819
Avp	0.5226	-0.2567	0.1924

Reclasseringsambtenaren

	I	II	III
Z	-0.0979	-0.2742	0.4435
Vo	-0.4411	0.3361	0.0435
Vh	-0.2836	0.3926	-0.0350
Tds	-0.3664	-0.3906	-0.2964
Ap	-0.0606	-0.3417	0.2676
Vds	-0.1551	0.2847	0.3105
Az	0.2686	0.0718	0.3460
Toi	-0.1923	-0.2067	-0.4803
Ar	0.5054	0.0954	-0.3285
Ah	0.4503	-0.0517	-0.1494
Tjr	0.0505	0.3015	-0.2107
Avp	0.3223	-0.2172	0.0892

Studenten Strafrecht

	I	II	III
Z	-0.1420	-0.4189	0.3303
Vo	-0.3519	0.3857	-0.0245
Vh	-0.0665	0.4835	0.1078
Tds	-0.3319	-0.3605	-0.1685
Ap	-0.1082	-0.3842	0.2714
Vds	-0.2453	0.2533	0.3407
Az	0.1858	0.1541	0.2534
Toi	-0.2161	0.1679	-0.5447
Ar	0.4331	0.1171	-0.2766
Ah	0.4012	-0.1625	-0.2398
Tjr	-0.0325	0.1757	-0.2973
Avp	0.4743	-0.0753	0.2478

Leken

	I	II	III
Z	-0.1799	-0.3472	0.3653
Vo	-0.3254	0.3551	0.2046
Vh	-0.1848	0.4607	-0.0024
Tds	-0.2851	-0.4039	-0.2475
Ap	-0.1818	-0.3737	0.2458
Vds	-0.2795	0.3251	0.2669
Az	0.3479	0.0745	0.2311
Toi	-0.3427	-0.1495	-0.4295
Ar	0.4139	0.0911	-0.1821
Ah	0.3947	-0.0746	-0.2006
Tjr	-0.0467	0.2591	-0.1581
Avp	0.4699	-0.1488	0.1000

Tabel A6. Correlaties tussen groepen proefpersonen. De coëfficiënten geven de mate van overeenstemming weer tussen de drie beoordelingsdimensies (I, II en III) uit.

		R	A	S	L
I	Rechters	-	0.941	0.949	0.959
	Ambtenaren		-	0.973	0.976
	Studenten			-	0.976
	Leken				-
II	Rechters	-	0.859	0.954	0.956
	Ambtenaren		-	0.821	0.869
	Studenten			-	0.929
	Leken				-
III	Rechters	-	0.967	0.944	0.924
	Ambtenaren		-	0.929	0.923
	Studenten			-	0.945
	Leken				-

Tabel A7 geeft de uitkomsten van een Kruskal-analyse van de afstanden tussen de acht genoemde misdrijven zoals deze werden verkregen door krantenberichtjes te evalueren volgens de techniek van de semantische differentiaal (Michon 1960). De gevonden oplossing is verder genormeerd en geroteerd, zodanig dat een goede grafische overeenstemming met de resultaten van Tabel A4 werd verkregen (II♦ en III♦; zie par. 4.1 voor toelichting).

Tabel A7. Resultaat van Kruskal-analyse op semantische afstanden tussen misdrijven (Data: Michon, 1960).

	II♦	III♦
Kindermishandeling in drift (KD)	-0.1135	-0.1330
Oplichting huisvrouwen (OH)	0.3723	-0.1310
Kindermishandeling bij herhaling (KH)	-0.2865	0.0494
Roof met insluiping in vereniging (RI)	0.0587	-0.2831
Doodslag (DS)	-0.2575	-0.4138
Oplichting verloofde (OV)	0.4966	0.0221
Dierenmishandeling (DM)	0.0285	0.0166
Massamoord (geval Pétiot) (MM)	-0.2987	0.5242
	Stress 0.81 %	

In Tabel A8 is weergegeven het aantal malen dat een misdrijf (rijen) gevolgd werd door een soortgelijk of ander misdrijf (kolommen). Deze tabel werd samengesteld aan de hand van gegevens van Buikhuisen en Jongman (1968) over de strafregisters van jeugdige recidivisten over de jaren 1964 en 1965.

Tabel A8. Overgangsfrequenties in recidivepatronen.

	Z	Vo	Vh	Tds	Ap	Vds	Az	Toi	Ar	Ah	Tjr	Avp
Z	47	0	0	5	12	42	1	3	3	1	7	3
Vo	1	32	0	1	4	39	2	2	1	0	4	0
Vh	1	0	11	4	7	47	5	3	0	0	11	2
Tds	0	0	0	6	14	23	8	11	1	2	19	3
Ap	12	4	2	12	144	109	57	22	17	8	29	17
Vds	40	40	64	34	132	1175	83	56	33	13	150	13
Az	5	0	3	6	46	66	24	18	15	4	12	13
Toi	1	3	3	24	23	37	8	25	7	2	21	1
Ar	2	2	0	4	22	30	8	10	11	2	4	6
Ah	0	0	1	0	6	8	6	4	5	2	4	7
Tjr	9	1	10	18	43	162	22	21	17	5	70	3
Avp	2	1	0	1	17	13	10	2	3	2	3	3

Een Kruskal-analyse op de volgens de methode van Wagenaar (1968) van response bias ontdane overgangsmatrix gaf de in Tabel A9 weergegeven configuratie. Na normering en rotatie resulteerde deze de in Tabel 10 vervatte configuratie die zo goed mogelijk overeenstemt met de configuraties van Tabel A4 (M*) en met die van Tabel A5.

Tabel A9. Oorspronkelijke Kruskal-configuratie van recidivepatronen.

		I	II	III
Zedenmisdrijven	Z	-14.6125	-2.9214	14.5158
Oplichting	Vo	17.4227	-3.8942	-12.7624
Heling	Vh	-4.9848	-19.3413	0.9668
Doorrijden na ongeval	Tds	-9.4168	1.8851	-4.1386
Mishandeling	Ap	4.0332	1.8383	6.7384
Diefstal, stroperij	Vds	5.4486	-11.7278	4.3786
Zaakbeschadiging	Az	0.9617	3.9825	0.5112
Rijden onder invloed	Toi	-5.2396	1.6706	-9.2148
Wederspanningheid	Ar	0.3001	11.0366	-0.3049
Huisvredebreuk	Ah	8.0374	11.5241	-2.6228
Joyriding	Tjr	-3.6296	-4.9787	-5.1776
Verbale agressie	Avp	1.6794	10.9262	7.1102

Tabel A10. Genormeerde en geroteerde Kruskal-configuratie van recidivepatronen, optimaal overeenstemmend met de configuraties van Tabel 4 en Tabel 5.

	I	II	III
Z	-0.0482	-0.5534	0.3623
Vo	-0.0960	0.6913	-0.1502
Vh	-0.5985	-0.0131	0.1882
Tds	-0.0990	-0.3014	-0.3751
Ap	0.1839	0.0758	0.3340
Vds	-0.2239	0.2489	0.4332
Az	0.1318	-0.0040	-0.0105
Toi	-0.1277	-0.1288	-0.5040
Ar	0.3179	-0.0785	-0.1456
Ah	0.3831	0.1890	-0.1008
Tjr	-0.2498	-0.0466	-0.2219
Avp	0.4264	-0.0791	0.1905

In Tabel A11 tenslotte zijn de correlatiecoëfficiënten vermeld, die de mate van overeenstemming weergeven tussen de configuratie die uit de recidivepatronen verkregen is, en die welke voor de verschillende groepen proefpersonen afgeleid zijn.

Tabel 11. Correlaties tussen de beoordelingsdimensies van de proefpersonen en de recidive-configuratie.

	Recidiveconfiguratie		
	I	II	III
Rechters	0.755	0.584	0.852
Reclasseringsambtenaren	0.743	0.519	0.837
Studenten Strafrecht	0.711	0.602	0.902
Leken	0.780	0.647	0.875